Föreläsningar vid Stockholms högskola, HT 1893 : L 40:89 B /

Rydberg, Viktor,

HS L 40:89 B

National Library of Sweden

Nº 15

Jag redogjorde nyss för historiemålaren Delaroches verksamhet i konsthistorien. Nu kommer jag till en annan mera ryktbar historiemålare, än mer ryktbar än Delaroche, en man, hvars namn, ne säkert nämdt, var i min ungdom på alla bildades läppar och firadt i alla Europas tidningar, från Londons och Edinburgs till Petersburgs och Moskvas. Det var namnet Horace Vernet, den firade ryktbare bataljmålarens.

H. V. var född i Paris år 1789. Han tillhörde en gammal konstnärsslägt. Hans farfar var den berömde marinmålaren Josef Vernet, hans far historiemålaren Carle Vernet. Fadren, en utomordentligt älsklig och själfvåldig världsborgare, ådagalade mycket tidigt sina utomordentliga naturgåfvor. Det är icke alla stora män, s. göra det. Några af vetenskapens allra största män ha i gosseåren ansetts odugliga till studier, och några af konstens stormän ha vid den åldern ansetts duga till nästan ingenting. Couture till ex., från hvars atelier så många aktningsvärda konstnärer utgått, bland dem svenskarne Winge och Malmström, begrep i skolan ingenting af hvad lärarne sade honom. Hans egen far ansåg honom grönskolt dum och odugelig till annat än att klanka läder. Men i konsthistorien har Couture icke dess mindre kommit i sjetton för den andra konstnärsgenerationen i Frankrike under detta århundrade. I sjetton får den första stora David, Eros, ingres i Delaroche, hvilka jag förut skildrat.

Horace Vernets fader ville gerna, att han skulle lära sig måla romerska gudar i hjältar, emedan det var ett villkor för att få romerska priset och akademiska utmärkelser. Men det hade gossen ingen lust. I den ställe, sprang han efter soldater och hästar, och hans förmåga att iakttaga å träffsäkert återgifva sådana för honom intressanta föremål var i förvånande. Vid 12 års ålder var han i stånd till att med sådana teckningar försörja sig själf. Vid 20 års ålder började han utställa i salongen, och samma år gifte han sig med en flicka de Pongjol, med hvilken han fick lefva i ett lyckligt äktenskap. Det var hans far, s. träffat detta äktenskap, för att hindra honom, den soldat "Öfverste" blef han icke dess mindre, visst i den mening nämligen, att han under sina flitiga besök i läger, på exercisfält i kaserner, städse af soldaterna titulerades "mon colonel". Han försummade vid sådana tillfällen icke att bära hedenslegionens kors, s. han fått för visad tapperhet vid försvaret af Paris år 1814 mot de allierade härrörande. Soldaterna, betraktade honom med största beundran i vördnad. De beundrade i synnerhet öfver hans

10/11. 93.

kärdom i militära ting. Det fanns icke en knapp eller ett snöre i de olika vapnens i regementernas uniformer, icke den minsta småsak i ryttarens och hästens utrustning, eller i en artilleriverkstads inventarier, som han icke kunde utantill.

Horace Vernet var, så man kan förstå, varm beundrare af Napoleon Bonaparte. När denne var störtad och den bourbonska dynastien återställd, blefvo hans taflor utelutna från salongen. Han behandlades näsligen i en fiende till den legitima regeringen. Vernet anordnade då en privatutställning, som omfattade ej mindre än 45 målningar af hr pensel. Allt i fanns i Paris af motståndare till bourbonerna, striinmade dit. Hvad i gemet fäll i ögonen var Vernets mångsidighet. Helgontaflor, bataljer, marinor, stilleben, djurstycken, landskap, scener ur modärna, porträtter, hängde där om hvarandra. Hvad man mest beundrade var hans framställning af striden vid barrière Clichy. Där hade han själf varit med. Där i hans atelier såg man också de redan genom gravyrer allmänt bekanta "Constantins död," samt "manschettens nedsablande på Mehemed Alis befallning." Där fanns också en tafla i vilken Vernets och det högst egendomliga liket där. Till denna tafla kommer jag redan Horace

Vernet var nu en populär. Kej Det fallna kejsardömets anhängare höjde hm till skyarne. För att förvarga regeringen vrede det Vernet att, på när helst ett motiv tillät det, anbringa på sina taflor den af sin populäre, af regeringen misshyckte hertigen af Orleans, sedermera K. L. Philippe. Regeringen fann då klokast att skilla sig väl med målaren. Han fick i uppdrag att måla Konungen, K. X, till häst, hvilket han gjorde så, att konungen blef förtjust. Därefter följde beställning på beställning, ett mästerstycke på ett mästerstycke. Det hindrade hm dock icke att måla "Napoleon tar afsked af sitt garde" å "Bonaparte på bryggan vid Arcole." År 1830 kom så Julirevol. L. Philippe på tronen. Då fick Vernet åter att representera franska hofvet vid påfvestolen. Han var således en liten tid också diplomat. Därefter kallades han till Paris, för att pryda slottet i Versailles med bataljmålningar. Franskmännen kämpade den tiden med araberna i Algeriet, och Vernet begaf sig dit. Han var där redan flere gånger, och där fick han också ingifvelserna till sina gammaltestamentliga taflor, hvilkas andliga halt är tarflig nog, men som lysa så en glänsande koloristisk behandling af kostymer och accessoarer. Att dessa - kostymerna och accessoarerna - äro mer bibliskt - historiskt riktiga, än allt hvad man dittills sett på bibl. målar-

10/11.93.

3

ningar med Ebli[general]testamentliga ämnen, är ganska antagligt. När H. Vernet såg arabiska kvinnor hämta vatten vid brunnen, och särskildt när han såg en arabyngling (genom öppningen i sitt tält) i begrepp att hjälpa en flicka med att fylla hennes vattenkrus, kom han på den tanken: så måtte det ha tillgått, när Jakob i Rakel möttes vid brunnen. Så måtte de sett ut, ty de voro semiter, liksom araberna, så måtte de varit klädda, ty mödder existera icke bland dessa folk; så som de äro klädda nu, torde de ha varit i österländen. Abraham, Isak i Jakob voro semitiska scheiker med samma seder i despotiska län. Scheikerna i våra dagar, - men ehuru han nu målade både bibliska och genrebilder från Afrika, var och förblef han dock förnämligen bataljmålare. Sedan han (första) besökt Versailles med "slagen vid Jena, Friedland å Eylau, återvände han till Afrika, för att göra studier till sin målning: "Fransmännen erövra staden Constantin." I Algeriet mottogs han (som) en regerande furste. Fransmännen hade sina trupper manövrera för hans ögon (som) om de hade gjort vid denna vapenbragd. Också äro de (i) (kolonna) målningen han egnat denna utmärkta för skildringens ovanligen lifliga. Soldatmassorna visa sig (som) en individ, och de enskilda grupperna äro som omedelbart gripna ur lifvet. I Ryssland, dit Vernet (2) gånger på (kej.) Nikolai (kejs.) inbjudning, mottogs Vernet (han) likaledes (som) en furstlig person. Kejsaren förnöjde sig (med) att (genom öppningen i sitt tält) se hur Vernet målade, behandlade han som en jämnårig vän i stället att höra af honom huru han ej ville att höra af andra. När till ex. kejsaren föreslog honom att göra Polens delning till föremål för en målning, svarade Vernet: nej, jag har aldrig målat den Konung (Konungen) X.:" Bland (de) tjenster han målade åt N. var emellertid Warshaus förmyning." För en af dessa tjenster fick han 100,000 francs. Sedan han år 1844 än en gång besökt Algeriet, grep han sig an med sitt största verk: "franskmännen erövra Abd-el-Kaders läger. Lägret var en vandrande stad med 20,000 människor i 5 à 6 hundra tält. Erövringen skedde genom en öfverraskning. Det öfverfölls i Abd-el-Kaders frånvaro af 2 franska kavalleriregementen. Ett oförmärkt byte, jämte (af) den store emirens harem, föll i franskmännens händer. Vernet framställde denna tilldragelse i en rad af episoder, sådana (som) öfversättaren omtalat dem. De flesta (figurerna) äro porträtter efter naturen. Bland dem ser man till höger i förgrunden en sergeant med hedenlegionen på bröstet. Denna tjänar han sin särskilda historia. Mannen, (som) den föreställer, hade (af) vid tillfället uppfört sig särdeles tappert. Men (ingen) hade förnäm hade icke uppmärksammat herom,

10/11. 93.

1.

å han hade ej fått något erkännande. Han beklagade sig häröver för Vernet. Hafv tålamod, sade Vernet; ni skall få hedenlegionen, och omedelbart därefter insatte han kronan i sin hatt med ordenskorset på rocken. Dagen därefter kom Konungen till Vernets atelier och uttalade sin förtjusning öfver det väldiga konstverket. "Ack, sir," sade Vernet, "här har jag dock begått ett misstag, s. måste rättas. Den tappre sergeanten här har icke hedenlegionen, fast jag trodde, att han hade den. Jag måste måla om rocken." "Gör icke det," sade Konungen, "förrän jag hört mig för om saken." Tre dagar därefter kom sergeanten med ordenskorset på sitt bröst å tackade Vernet. Den ihågvarande målningen torde vara den bästa, s. någonsin målats på duk. Den är 66 fot lång å 16 fot hög. de franska bragderna under

Ett par år Napoleon IIIs tid kunde Vernet egna sin penna. Han deltog i Krimkriget och har framställt slaget vid Alma och stormningen af Malakoff. Horace Vernet afled 1863.

Det är ingen lätt sak att bevara själfkritik å hyn blyggsamt omdöme om sig själf, allraminst när man är firenåd för gränslös beundran från Kejsare och Konungar, från Krigshärar å folkmassor. Man får förr. denskull förlåta den lättrörlige Vernet, att han kunde inmundiga alldeles otroliga massor af Snicker. Han drack snicker, som Tor drack ur jättens horn, s. Nord i hafvet. Skrytsam ända till det burleska var han i sammanhang härmed, och han berättade sina bravader med helt allvar i djupaste öfvertygelse om att hvartenda ord var sannt. För öfrigt tjenade hon en af hennes betjenter till Ber samvare. En dag när Theophil Silvestre besökte honom, kom samtalet, s. vanligt, att röra sig kring hvad Vernet han kallade sina fälttåg. "Det tycks s. om ni oftast varit i elden," anmärkte den betjänande. "Ofta! Kavl, visa denne herre mina benkläder från juli 1848! De äro genomborrade af kulor." Betjenten bar från en liten klädesklapp med ett hål i. "Och i Afrika sedan! Hurumånga gör jag där stått i fästa Ned-regnet! Och min hedenlegion... tror ni, att jag fick den s. målare? Nej, som soldat av Napoleons egen hand i fiendens åsyn. Jag har gjort de franska härarne tjenster ej endast som konstnär. Många olycka hade kunnat alldrig inträffat under Kriget i Afrika, om öfverstar, generaler å marschalkar hade lydt mina råd. Armées och flottans officerare veta det å göra mig rättvisa. Hvad hette amiralen, s. ombord å sitt skepp

10/11.93.

lät uppsätta en skenfäktning, för att underlätta sina studier till "Lissabons eröfring"?... Låt se. Aha, amiral Lalande, en präktig man, två kanonierer förlorade i denna skenfäktning lifvet. Och Kommendören, d. helsade mig med stor salut, "se karl, hur hvad hette han?... d'Montagnac — javäl, Montagnac, en hedersman."

Vernet anslog sig på fullo allvaret vare Frankrikes finaste diplomat, klokaste politiker, skickligaste general, ô när han sätt skrifvit sina memoarer, skulle folk se, att ehuru han icke var så polerad stilist d. Chateaubriand, var han likväl ett större snille. Ingen hade utöfvat sådant inflytande d. han på kejs. Nikolaus ô på k. Louis Phil.s Om icke han, Vernet, visat, hvalle Frankrike under januariupproret 1848 hamnat i ruiner. Han lät på samma gång förstå, att han i grugre är vänt Frankrikes ~~svenska~~ franska förfinaste kavaljer. De stackars damerna; o de arma damerna! saknade han. Därvid.

I Horace Vernets atelier var i Hugo års tid en skräck för alla de inneväxare vid Rue de la Tour des Dames, d. icke voro speciella vänner af buller och oljud. Ateliérs väggar voro betäckta dekorerade med vapen, musiker och allahanda anfallsvapen, med kyrasser och trofeer, med fotkuingar ô skärmar. Å den målning, med hvilken han velat gifva eftervärlden en föreställning om hvem den sägt sig, trängde sig sig fiktiva älskådare, dandys, officerare ô soldater fram för den, en lefvande häst stor modell, hundar tumla sig på golfvet, två personer fäkta med florett, och en musicerar, allt medan Horace Vernet arbetar vid sitt staffli. Detta öfverensstämmer med öfriga vittnens berättelser. Fotsoldater, kavallerister, linieus och nationalgardets artillerister, officerare på hel- och halfsold, danslärare, fäktmästare, boxare, Frumslagare, trumpetare och valthornister, modeller af båda könen, akrobater, vilddjurgar, jaktdjurgar i beridare, hästar, apor, getter, bulldogger ô andra hundar rörde sig om hvarandra i denna med trofeer, fanor, hjelmar ô kostymer utstyrda verkstad ateliér. Larmet af kommando i gående, de högljudda diskussionerna, kraserna af patriotiska sånger, visor, sjungna i kors, accompagnerade af trumpetstötar, trumvirflar och djurlåten skallade därifrån utefter gatan. Midt i detta oljud var Horace Vernet d. färsken i sitt element. Glad och munter förde han sin pensel med snabbaste hast och med en säkerhet, d. liknade ett häxeri.

Således vara motsatsen till Eugène Delacroix, d. under sitt arbete

10/11. 93.

ville vara ensam. Men nu var Delacroix också en konstnär, d. gick på djupet, medan Horace Vernet höll sig till ytan. Men där var han häpnadsvärd. Som koloirist hade han ~~gått sin~~ till en början gått sin tid i förväg. Innan Delacroix i den romantiska skolan med hvem hade upptridt för färgens rätt, hade Vernet sökt med största möjliga naturtrohet återgifva ~~färg~~verklighetens färgspel. Hans koloirit var ren, frisk i lysande, men också ofta brokig i hårdt. Hans minne för former o färger var nyt alldeles oerhördt, ~~o det värd~~ och gjorde att, ehuru han gjorde förstudier efter modell~~er~~, han icke ville veta af modell, medan han målade. I det afseendet liknade han Delacroix. Det var fördenskull han kunde måla nu obenvärdt, på samma sätt ~~på~~ som fruktat o nu fort. Luca Giordano, kallad Fa Presto, sin tids främste snabbmålare, skulle kanske kommit till korta, om han skulle tävla~~t~~ med Vernet i denna föga beröm~~v~~ärda konst, d. slutligen gjorde Vernet till en banalt prosaisk målare, svag i färg o fattig på ljus. I ett afseende skall framtiden aldrig vägra honom sitt erkännande: den originelle mannen var ny själf o följde ingen i fotspåren, och hade egentligen ingen mästare, men fick många efterföljare. Fantasiman var han i den mening, att han ~~målade~~ med det inre ögat såg den avande, framåtdrifvande anden i de krigarescarer, som han visar oss i ~~stor~~ marsch mot fienden. Det ligger ~~ett~~ däri, som en känd konsthistoriker anmärkt, i själfva anordningen en hänförelse framåt, ett ça ira, d. elektriserar åskådaren. Edlutther, klassicismens fiende, anklagar ~~honom~~ Vernet, realisten, för klassicism, därför att han ger sina soldater krigerhållning och stridslust. Sådant finnes icke på slagfältet, menar Mutther. Man ~~säger~~ säger nu maskinmässigt, och motståndarne döda hvarandra utan att ha sett hvarandra.—

Vid Pött denna anmärkning, hvars sanning tål inskränkningar, måste man känna bataljmålarnes lott hård, ja odräglig. Det är svårt att af ett fältslag göra ett i personlighet konstverk; men skall nu därtill komma, att man ~~ej får~~ måste skildra soldaterna d. maskiner, ej som stridsmän, så vore det skäl, att bataljmålarne genast nedlade penseln, utan att afvakta den eviga freden.

N:r 433. Låt oss nu gå från kriget till idyllen, från Horace Vernet till Leopold Robert. Tyvärr: den idyll, d. är knuten till namnet Leop. Rob., har ett tragiskt o blodigt slut. Robert, född i franska Schweiz i Neufchatel, 1794, studerade i Paris i Davids atelier o förblef, som alla Davids lärjungar, Davidist intill sin död, hvad formgifningen vidkommer, ehuru han

10/11.93.

7

valde andra ämnen än David ansåg värdiga att framställa, och ehuru han själf ansåg sig hafva den lefvande naturen omkring sig i sin egentlige lärare. L. R. tillbragte flere delen af sina verksamma år i Italien, där han studerade å målade det italienska folklifvet. År 1821 lemnade Robert Rom, för att begifva sig till Paris. I Terni sammanträffade han med prins Napoleon Bonaparte, äldre broder till Louis Napoleon, sedermera Napoleon III. Denne, i sedan början af sin bana i politisk intrigant å konspiratör, hade lockat sin äldre bror att ställa sig i spetsen för en resning, i utbrytt i Romagna. Sina Napoleons maka, prinsessan Charlotte, uppehöll sig under tiden i Florens, där hon med ängslan afvaktade utgången af det dårskapligt anlagda företaget. Robert uppsökte henne där å framförde helsningar. Några dagar därefter kom underrättelse, att prinsen afsomnat. R. ansåg för en plikt att söka muntra och vederqvicka den unga prinsessan. Han målade åt henne ett miniatyrporträtt af den afsomnade. Under tiden förälskade han sig lidelsefullt i prinsessan. För att bemästra sin passion, flydde han till Paris, dit han kom just lagom för att bevittna den hänförande mottagningen, ja hänförelse, i hvars där utställda skildringar ur det italienska folklifvet hade väckt. Men denna konstnärs framgång kunde icke glädja honom. Han drefs af sin kärlek tillbaka till Florens, i hopp att ihärdigt arbeta och platoniskt umgås med den tillbedda skulle läka honom. Där mötte han sig, å hans lidande ökades däraf, att hon var likgiltig för religionen, medan han var en troende mystiker. Han begaf sig till Venedig, arbetade förtvifladt, begrundade å fann der, men kände sina krafter duka under för den allt beherrskande å förtärande fantasibilden af henne, å han lade slutligen hand på sig själf. Det var i Venedig år 1835. Man har ett bref, i prinsessan Charlotte skref efter hans död, hvari hon anklagar sig för att hon icke bedt honom komma från Venedig till Florens, för att vara i hennes närhet.

Tragedien är härmed icke slut. Den drabbar äfven Roberts verk, hans konstnärsnamn. Här två parter kämpligt mot hvarandra. Den ryktbare afdöde Kunsth. Lübke, hvars namn vi alla känna, hörde till hans beundrare. "I Roberts skildringar af södrens folkkaraktär äro omsorgsfullt uppfattade", säger han; "de uppenbara ett poetiskt djup, i gör dessa hvardagsskildringar karaktersdrag af historiska konstverk. Människonaturens hela skönhet å härlighet, sådan den finnes hos det ital. folket, har han skildrat med fullständig naturtrohet, parad med stilens storhet å höghet." – Men det är just stilens storhet å höghet, i det andra partiet lägger han till last. Den kan passa, säger de, för monumentalmåleriet, men ej för genrebilder. Klädd af Roberts figurer deras folkdrägter, säger de motsägande; och hvad finner man däri under?

10/11.93.

8

jo, Davids grekisk-romerska gudar å gudinnor. – Det är i synnerhet de naturalistiska fulhetsbeundrarne, s. rasade mot Robert. Men nu är det i själfva verket så, att den målare, s. vill vara verklighetstrogen, kan mindre i Italien än annorstädes undvika att måla vackra människor, emedan den italienska racen verkligen är vacker å under sina kläder ofta döljer gudar å gudinnor, å ger genom plastisk hållning och åtbörder deras dolda närvaro tillkänna. Hvad jag för min del anser skada Roberts folkskildringar är alldeles icke detta, men väl det beräknade i arrangementerna – man märker die Absicht und man wird verstimmt –, det akademiska i grupperingarna, och det något för mycket om modellerna vid spanska trappan påminnande i poserna. – Alla partier erkänna emellertid, att Robert intager för alla tider en plats i konsthistorien. Det är näuligen han, s. skapat folklifsbilderna och s. sedan är den andlige stamfadern till de oräkneliga konstverk, s. franska, tyska, nordiska, italienska, s. framställa det italienska lifvet i helg å söcken.

№ 212. Äkte stamfadern till dessa är han likväl icke. Då jag en föreg. termin redogjorde för det holländska måleriet, omtalade jag Pieter van Laer, af italienarne kallad Bamboccio, barnungen, som levde mellan åren 1612–74. Här en af hans skildringar ur det italienska folklifvet. De ansluta genom sin fullständiga naivitet och behaga mer därigenom, än vår egen tid, men de sakna ochså äfthilligt, s. gör Roberts tafvlor så älskvärda, nämligen uppenbarelsen af en fin, ädel, djupt känslig konstnärsnatur.

№ 410 De 3 målare jag nu skildrat, Vernet å Robert, voro båda födda i det förflutna århundradet. Den till hvilken jag nu kommer, Camille Corot, var det äfven, i Paris född 1796. Och likväl kan man tveka om, huruvida han icke hör på sin plats än mycket närmare vår egen tid, ty det var först på ålderdomen å efter sin död, s. inträffade år 1875, han vann erkännande å uteröpade inflytande. När han gick bort, var det s. om den konstintresserade delen af det franska folket fäste sorg. Vi minnas, huru man kände deltagande det vid Meissoniers död i täcke Corots äfven utanför Frankrike. Camille Corots begrafning, att bar prägeln af en national sorg. 18 år ha sedandess förflutit, och, som man får ofta får erfara, glömmas de de döde lätt. Men Corots namn har förlorat intet af sin glans. Och glansen omgifver ej endast Konstnären Corot, utan äfven människan. Man må förstås ej lägga hans biografer till last, att de, äro förvaltade i honom, ej ha sonen af en kall granskning. De äro ju alla förvaltade i honom.

10/11. 93.

9

Corot hade länge att kämpa för sin syn på konsten och naturen. Hans ställning bland de ~~kämpande~~ stridande partierna idealisterna, realisternas och naturalisterna var därvid egendomlig. Han tillhörde intet af dem partier och hade ngt af dem alla. Jag skall i nästa föreläsning få tillfälle att redogöra därför. Men dröjde det länge, innan han vann seger åt sin sak, så var han under dessa strider dock befriad från den kärva kvid-ståd för brödet, d. v. s. mången konstnär har att utkämpa. Fadern var ~~en~~ köpman och förmögen. Sin son hade han bestämt till Köpman. Camille C. fogade sig efter faderns beslut; men sedan när han tillbragt dagens arbetstimmar som handelslärling, gick han till en atelier, för att teckna efter levande modell. Han hade fått en vördad upp fostran, hade genomgått ett latinlärdomsverk, hade med förtjusning läst de gamle skaldernas och hade något svårt att förena glömma dem, medan han med almen mätte ut tyger i en klädeshandel vid gatan S:t Honoré. De gröna tyggerna lockade hans fantasi ut på ängarna och de blå upp mot himmelen. Hans principal fann honom odugelig i magasinet och skickade honom ut som profryttare. Han var än odugligare som sådan, och när han märkte, att han icke utan att måkla med sina begrepp om heder och redbarhet kunde gå sin principals ärenden, bad han sin far att få försöka en annan lefnadsväg. Han var då 26 år gammal. Fadern svarade: "jag ger dig 100,000 francs, för att sätta upp en egen affär, om du så vill. Vill du det icke, ger jag dig 2000 francs årligen köpmans rörta. Välj nu själf! Sonen omfamnade sin fader och sade: "du har gjort mig lycklig. 2000 francs är allt hvad jag behöfver." Och det första han nu gjorde var att skaffa sig en atelier. och jag skall i nästa föreläsning i hatten skildra den bana, på vilken han öppnade sig för honom. Jag får då också tillfälle att i afbildningar visa flere af hans verk. Den tafla, som vi här se, är en, som tillhör hans senare period, då han redan var en erkänd och uppburen mästare.

10/11. 93.